

Dopady vybraných vládních opatření na české domácnosti

Robert Jahoda et al.

2023

Autorský tým

doc. Ing. Robert Jahoda, Ph.D.

Ing. Vlastimil Beran, Ph.D.

Ing. Filip Červenka

Ing. Sylva Höhne

Mgr. Renata Kyzlinková, Ph.D.

Filip Mandys, Ph.D.

Mgr. Jana Paloncyová, Ph.D.

Ing. Jitka Špeciánová, Ph.D.

Ing. Robin Maialeh, Ph.D.

Tento výsledek byl finančně podpořen z institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace na léta 2023–2027 a je součástí výzkumného úkolu „Aktuální otázky makroekonomického prostředí a trhu práce a jejich dopady na různé společenské skupiny“ řešeného Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí, v. v. i., v letech 2022–2023.

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons Uvedte původ 4.0 Mezinárodní veřejná licence (<http://www.creativecommons.org/licenses/by/4.0>).

Vydal Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.

Dělnická 213/12, Praha 7, 170 00

Vyšlo v roce 2023, 1. vydání, počet stran 32

Tisk: RILSA

<https://www.rilsa.cz>

Obsah

Shrnutí výsledků	4
Úvod.....	5
1. Metodika hodnocení dopadů na veřejné rozpočty a rozpočty domácností.....	6
1.1 Data použitá k simulaci změny daňové politiky	6
1.2 Způsob simulace změny daňové politiky.....	7
1.3 Způsob třídění výstupů	8
2. Hlavní zjištění.....	11
2.1 Odhady dopadů změn v konkrétních opatřeních veřejné politiky do státního rozpočtu ČR	11
2.2 Finanční dopady změn veřejných politik v rámci úsporných změn na průměrné typové domácnosti v ČR	13
Literatura	18
Příloha č. 1.....	19
Popis simulovaných politik.....	19
A. Simulace zvýšení nemocenského pojištění o 0,6 % vyměřovacího základu	19
B. Simulace zvýšení progresse DPFO, sazba 23 % nově na základ daně od 3násobku průměrné mzdy (nyní 4násobek)	20
C. Simulace zvýšení sociálního pojištění OSVČ	20
D. Simulace zrušení školkovného (daňové úlevy)	21
E. Simulace navýšení daně z nemovitosti	22
F. Simulace omezení daňové slevy na manželku/la	25
G. Simulace změn v sazbách DPH	25
H. Simulace změn vybraných nepřímých daní (alkohol, tabák)	26
I. Simulace zrušení slevy na studenta (nesimulováno ve výstupech)	27
Příloha č. 2.....	29
Tabulky s dopady navrhovaných změn	29

Shrnutí výsledků

- Dle simulací RILSA budou finanční dopady do státního rozpočtu na příjmové straně plynout téměř výhradně z úpravy v oblasti přímých daní. Úpravy nepřímých daní budou mít na rozpočtové příjmy mnohem menší vliv. Dopad zvažovaných opatření tak bude mít spíše menší vliv na růst cenové hladiny.
- Na nákladech zamýšlených opatření se budou podílet jak zaměstnanci, tak OSVČ, a to zejména prostřednictvím opatření v oblasti změn výše plateb sociálního pojistného.
- V absolutních hodnotách pocítí plánované změny veřejných politik zejména úplné rodiny s dětmi a bezdětné páry (v produktivním věku). Jde o typ domácností, které se na veřejných příjmech podílí tradičně velkou měrou. Neúplné rodiny sice přijdou v absolutních číslech o nižší částku, ovšem s ohledem na jejich průměrně nižší příjmy nelze hodnotit dopady plánovaných opatření do těchto rodin jako bezvýznamné a neproblematické.
- S ohledem na výši disponibilního příjmu by se v důsledku opatření relativně nejméně měnily příjmy seniorským domácnostem, nejvíce naopak úplným rodinám s (více) dětmi.
- Plánovaná opatření neovlivní významně podíl českých domácností ohrožených příjmovou chudobou (růst z 10,2 % na 10,3 % domácností). To je dáno i tím, že opatření více dopadají na domácnosti s vyššími příjmy. Zatímco nejnižší kvintil společnosti se na opatřeních bude podílet 8 %, v případě nejvyššího kvintilu se jedná o 41 %.

Úvod

Cílem předkládané studie Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i., (dále jen „RILSA“) je odhad dopadů vybraných opatření tzv. „Ozdravného balíčku“ MF ČR na české domácnosti a rodiny. Využíváme vlastní typologii domácností, která zohledňuje jejich strukturu dle přítomnosti nezaopatřených dětí, úplnost rodin s dětmi a věk bezdětných osob. Typologizaci domácností zavádíme dvojnásobně – v první, zjednodušené typologii rozlišujeme pět typů domácností, ve druhé definujeme podrobnější typologii pro deset typů domácností. Následně pro každý typ domácnosti odhadujeme nejprve dopad jednotlivých opatření na veřejné rozpočty a následně i průměrný dopad opatření na jednu domácnost daného typu. Výzkumný tým analyzoval devět navrhovaných opatření, která cílí na příjmovou stranu veřejných rozpočtů. Dopady jsou simulovány na mikro datech dvou statistických šetření Českého statistického úřadu (ČSÚ). Na datech z výběrového šetření Životní podmínky (SILC 2022) jsme simulovali dopady šesti opatření z oblasti přímých daní. Tři opatření týkající se nepřímých daní jsme simulovali na datech Statistiky rodinných účtů (SRÚ 2021). Ve většině prezentovaných tabulek je možné výstupy z obou datových zdrojů vzájemně propojit a ukázat tak dopad na vybrané domácnosti a rodiny.

Předložený text je první podrobnější analýzou dopadů zamýšlených opatření Ministerstva financí ČR na různé typy českých domácností. Veřejně dostupné jsou zatím pouze agregované dopady navrhovaných opatření na státní rozpočet publikované Ministerstvem financí ČR (MF ČR, 2023b a MF ČR, 2023c) a dopady změn přímých daní a vybraných daňových slev na zaměstnance rozlišené dle výše příjmu a přítomnosti dítěte v domácnosti odhadnuté PAQ Research ve spolupráci s think-tankem IDEA při CERGE-EI (Kalíšková et al., 2023). Naše analýza ukazuje dopady změn nejen v oblasti přímých daní, ale i v oblasti daní nepřímých.

Chceme čtenáře současně upozornit na to, že výsledky našich simulací ne vždy odpovídají odhadům Ministerstva financí, a to zejména ze tří hlavních důvodů. Zaprvé, Ministerstvo financí ČR disponuje vlastními daty a pro odhady dopadu přijímá vlastní předpoklady, které však nejsou zveřejněny. Naše analýza je oproti tomu připravena na dostupných datech ČSÚ a zároveň uvádíme přijaté předpoklady výpočtu. Zadruhé, přijímaná opatření mohou zasáhnout nejen domácnosti, ale i soukromý a neziskový sektor, přičemž nedisponujeme daty, která by nám umožnila tyto širší oblasti ekonomiky zahrnout do analýzy. Zatřetí, účinnost přijímaných opatření má být fázována do několika příštích let. Naše analýza fázování nenabízí, ale hodnotí dopad po úplném zavedení opatření. Zároveň je nutné upozornit na skutečnost, že předložená analýza neuvažuje komplexitu vzájemných interakcí jednotlivých domácností, multiplikační efekty apod., které budou mít další více či méně závažné konsekvence pro konečné dopady na různé typy domácností.

Text je členěn následovně. V první kapitole stručně představujeme v základních rysech metodiku hodnocení dopadů a použitá data, přičemž podrobnější metodiku k odhadu dopadů jednotlivých opatření lze nalézt v příloze č. 1. Ve druhé kapitole představujeme a diskutujeme hlavní zjištění naší analýzy. Podrobnější tabulky k hodnoceným politikám jsou součástí přílohy č. 2. Text je výstupem kolektivní práce výzkumníků a výzkumníků RILSA.

1. Metodika hodnocení dopadů na veřejné rozpočty a rozpočty domácností

Pro vyčíslení dopadů navrhovaných opatření na veřejné rozpočty a rozpočty domácností bylo využito mikrosimulační modelování na datech Českého statistického úřadu (ČSÚ), konkrétně na mikrodatch SILC 2022 a SRÚ 2021. Jednotlivé veřejné politiky byly na datech simulovány a jejich dopady ukazujeme s ohledem na pět vybraných třídění.

1.1 Data použitá k simulaci změny daňové politiky

Pro simulaci vybraných politik byla použita data pravidelných výběrových šetření realizovaných ČSÚ.

SILC 2022: Výběrové šetření Životní podmínky realizuje ČSÚ každoročně od roku 2005. Šetření „*Životní podmínky 2022*“ se uskutečnilo v první polovině roku 2022 s cílem zmapovat především **finanční situaci domácností, jejich příjmy, bydlení vč. nákladů na bydlení**, pracovní a materiální podmínky domácností. Výběr domácností je založen na dvoustupňovém náhodném výběru nezávisle pro každý kraj, aby odpovídal krajskému členění. Jednotkou výběru je byt a v něm bydlící všichni členové hospodařící domácnosti. Každá domácnost se šetření účastní po čtyři roky, resp. ve čtyřech vlnách, v každé vlně se obnovuje čtvrtina domácností. Sběr dat proběhl kombinací CAPI (s využitím elektronického dotazníku) a u necelé třetiny domácností skrze PAPI (prostřednictvím papírových dotazníků).

Za rok 2022 vypovídají data o 8 605 domácnostech. Pro přepočítání na celou populaci ČR je v datech obsažen přepočítací koeficient (PKOEF), který zohledňuje počet trvale obydlených bytů v jednotlivých krajích, počet osob bydlících v bytech dle ekonomického postavení, věku a velikosti obce. Přepočtem, resp. převážením tak získáváme data o 4 490 188 domácnostech v ČR. Výše příjmů domácnosti je zjišťována za celý předchozí rok, proto data zahrnují příjmy za rok 2021.

Metodika sběru dat šetření SILC 2022 a výsledky za domácnosti v různém třídění jsou k dispozici [zde](#).

SRÚ 2021: Výběrové šetření „*Statistika rodinných účtů 2021*“ sleduje **spotřební výdaje domácností**. Vedle podkladu pro hodnocení spotřeby domácností slouží výsledky tohoto šetření mj. k tvorbě, případně revizi indexu spotřebitelských cen. Od roku 2017 byla SRÚ integrována do šetření SILC, tj. probíhá na podsouboru domácností náhodně vybraných pro šetření SILC. Sběr dat probíhá celoročně, jednotkou zjišťování je hospodařící domácnost, která referuje o svých výdajích za dobu dvakrát čtyř předem daných týdnů (buď shromažďováním účtenek apod. a/nebo zápisem jednotlivých výdajů do Deníku). Data obsahují údaje za 3 497 hospodařících domácností sledovaných v letech 2020 a 2021, přičemž výdaje domácností za rok 2020 byly Českým statistickým úřadem přepočteny pomocí průměrných (klouzavých) meziročních indexů spotřebitelských cen.

Podobně jako v šetření SILC jsou data SRÚ 2021 převážena prostřednictvím integrovaného koeficientu (PKOEF) na populaci ČR, čímž vypovídají za 4 502 983 domácností.

Spotřební výdaje jsou tříděny do 12 skupin dle klasifikace COICOP, která reflektuje individuální výdaje podle účelu. Metodika sběru dat šetření SRÚ 2021 a výsledky za domácnosti v různém třídění jsou k dispozici [zde](#).

1.2 Způsob simulace změny daňové politiky

Na mikrodatech popsaných výše jsme simulovali změny vybraných daňových politik obsažených v plánovaných vládních opatřeních. S využitím dat SILC 2022 byly simulovány zejména dopady úprav přímých daní, na datech SRÚ 2021 pak dopady úprav nepřímých daní. Dopady byly simulovány pouze pro ty politiky, pro které to tato data umožňují. Tabulka č. 1.1 ukazuje politiky, pro které byly rozpočtové a distribuční dopady změny hodnoceny.

Tabulka č. 1.1 **Daňové politiky vybrané k simulaci distribučních dopadů na české domácnosti**

Politiky, které hodnotíme	Politiky, které nehodnotíme
A. Zvýšení nemocenské	1) Zvýšení daně z právnických osob
B. Zvýšení progresse DPFO	2) Zrušení vybraných daňových výjimek
C. Zvýšení sociálního pojistného OSVČ	<ul style="list-style-type: none"> • Nepeněžní benefity zaměstnanců • Osvobození nadlimitních stravenek • Odpočet členských příspěvků odborům • Limit pro osvobození příjmů z tombol a hazardních her • Sleva na studenta*
D. Zrušení školkovného	
E. Zvýšení daně z nemovitosti	
F. Omezení daňové úlevy „na manželku/la“	
G. Změny sazeb DPH	
H. Změny vybraných spotřebních daní	3) Zvýšení daně z hazardu
<ul style="list-style-type: none"> a. Alkohol b. Tabákové výrobky 	4) Odvody z DPP

Pozn.: * Ke zrušení slevy na studenta se vyjadřujeme v příloze č. 1, ale v datových výstupech ji neuvádíme.

Při hodnocení simulujeme každou z politik v levé části tabulky samostatně. Ukazujeme, jaké dopady by úprava dané oblasti přímých a nepřímých daní na poplatníky měla. Při simulaci nehodnotíme kumulovaný dopad více politik. Cílem tohoto dokumentu je ukázat dopad každé jedné změny a rovněž přiznáváme, že nejsme schopni posoudit dopad více opatření současně. Zatímco v případě jednotlivých opatření lze ještě přijmout předpoklad o nulové nebo malé změně chování domácností, schválení více opatření současně vyvolá silnější reakci společnosti, která se ex ante dá modelovat jen velmi obtížně a s omezenou spolehlivostí.

Při simulaci dílčích politik postupujeme dvěma způsoby. Pokud je to možné, pak simulujeme přímo vliv schválení politiky na změnu zaplacených daní každou domácností. V případě některých politik pak postupujeme způsobem, kdy nejprve vyjádříme daňový výnos v současném stavu a následně jej porovnáme s daňovým výnosem za předpokladu schválení politiky. Základní postup simulace, přijímané incidenční předpoklady, jakož i slabiny námi použitých metod ukazuje příloha č. 1 dokumentu.

1.3 Způsob třídění výstupů

Pro vyčíslení dopadů jednotlivých opatření na různé typy domácností byla jak v datech SILC 2022, tak v datech SRÚ 2021 vytvořena **typologie domácností, zohledňující odlišnou strukturu domácností** dle přítomnosti nezaopatřených dětí, úplnosti rodiny s dětmi a věku bezdětných osob (prostřednictvím proměnných DOM, DETI, příp. VEK_P, VEK_M). Základní typologie domácností obsahuje pět hlavních skupin (tabulka č. 1.2), podrobnější typologie pak 10 kategorií (tabulka č. 1.3). Bezdětné domácnosti představují zhruba tři pětiny všech domácností, úplné rodiny s dětmi zhruba čtvrtinu.

Tabulka č. 1.2 Typ domácnosti – základní typologie

Typ domácnosti	SILC 2022		SRÚ 2021	
	abs.	rel.	abs.	rel.
Bezdětné páry	1 372 303	30,6	1 489 312	33,1
Domácnost jednotlivce	1 440 974	32,1	1 291 839	28,7
Úplné rodiny s dětmi	1 219 296	27,2	1 185 319	26,3
Neúplné rodiny s dětmi	237 636	5,3	317 836	7,1
Ostatní domácnosti	219 979	4,9	218 677	4,9
Celkem	4 490 188	100,0	4 502 983	100,0

Zdroj: data SILC 2022 a SRÚ 2021, váženo na populaci

Tabulka č. 1.3 Typ domácnosti – podrobnější typologie

Typ domácnosti	SILC 2022		SRÚ 2021	
	abs.	rel.	abs.	rel.
Bezdětné páry, oba mladší 65 let	724 753	16,1	701 524	15,6
Bezdětné páry, aspoň jeden 65+ let	647 550	14,4	787 788	17,5
Domácnost jednotlivce, mladší 65 let	690 764	15,4	509 608	11,3
Domácnost jednotlivce, 65+ let	750 210	16,7	782 231	17,4
Úplné rodiny, 1 dítě	541 746	12,1	498 680	11,1
Úplné rodiny, 2 děti	560 651	12,5	553 730	12,3
Úplné rodiny, 3+ dětí	116 899	2,6	132 908	3,0
Neúplné rodiny, 1 dítě	160 356	3,6	228 856	5,1
Neúplné rodiny, 2+ dětí	77 280	1,7	88 980	2,0
Ostatní domácnosti	219 979	4,9	218 677	4,9
Celkem	4 490 188	100,0	4 502 983	100,0

Zdroj: data SILC 2022 a SRÚ 2021, váženo na populaci

Dopady zamýšlených opatření na rodiny byly diferencovány také podle **způsobu bydlení domácností**, resp. podle právního důvodu užívání bytu (tabulka č. 1.4). Data dokládají převažující vlastnické bydlení českých domácností, v pronajatém bytě žije přibližně pětina domácností.

Tabulka č. 1.4 Domácnosti podle právního důvodu užívání bytu

Typ domácnosti	SILC 2022		SRÚ 2021	
	abs.	rel.	abs.	rel.
Ve vlastním domě	1 709 156	38,1	1 837 468	40,8
Ve vlastním nebo družstevním bytě	1 602 304	35,7	1 562 457	34,7
Pronajatý byt nebo podnájem	880 194	19,6	860 174	19,1
Ostatní (u příbuzných, známých)	298 534	6,6	242 884	5,4
Celkem	4 490 188	100,0	4 502 983	100,0

Zdroj: data SILC 2022 a SRÚ 2021, váženo na populaci

Dalším třídícím hlediskem byla příjmová situace domácností vyjádřená dle **zařazení do příjmových kvintilů**. K tomu byla v datech SILC 2022 využita proměnná zahrnující čistý disponibilní příjem domácnosti dle definice EU v Kč za rok (EU_PRIJ) přepočtená na spotřební jednotku dle definice EU (EJ), která osobě v čele domácnosti přiřazuje hodnotu 1, dětem do 13 let hodnotu 0,3 a všem ostatním hodnotu 0,5. V datech SRÚ 2021 byla přímo využita proměnná KVINTIL (připravená ČSÚ) zařazující domácnost do příslušné kvintilové skupiny dle odhadu čistého peněžního příjmu domácnosti.

Doplňkovým ukazatelem je rozlišení **domácností ohrožených chudobou**, vyjadřující podíl osob s příjmem nedosahujícím 60 % mediánu ekvivalizovaného příjmu. V roce 2022 činila míra příjmové chudoby 10,2 %, mezi samostatně žijícími seniory a neúplnými rodinami se dvěma a více dětmi však byla minimálně třikrát vyšší (tabulka č. 1.5). Třídění s ohledem na ohrožení příjmovou chudobou lze ukázat pouze na datech SILC 2022, jelikož data SRÚ 2021 neumožňují daný ukazatel zkonstruovat.

Tabulka č. 1.5 Míra ohrožení příjmovou chudobou podle typu domácností v roce 2022 (v %)

Typ domácnosti	Míra ohrožení chudobou
Bezdětné páry, oba mladší 65 let	3,0
Bezdětné páry, aspoň jeden 65+ let	3,6
Domácnost jednotlivce, mladší 65 let	15,4
Domácnost jednotlivce, 65+ let	37,8
Úplné rodiny, 1 dítě	6,4
Úplné rodiny, 2 děti	6,4
Úplné rodiny, 3+ dětí	16,0
Neúplné rodiny, 1 dítě	20,8
Neúplné rodiny, 2+ dětí	32,2
Ostatní domácnosti	8,1
Celkem	10,2

Zdroj: data SILC 2022, váženo na populaci

Vedle dopadů opatření na domácnosti byl dále v datech SILC 2022 vytvořen podílový ukazatel sledující **o kolik procent čistého příjmu by domácnost přišla v důsledku hodnocených opatření**. Distribuce tohoto dopadu je rozlišena v šesti vybraných hranicích příjmových kvantilů (jednak v příslušných kvartilech 25 %, 50 % a 75 %, jednak v dílčích percentilech 5 %, 95 % a 99 %).

2. Hlavní zjištění

2.1 Odhady dopadů změn v konkrétních opatřeních veřejné politiky do státního rozpočtu ČR

Simulace dopadu jednotlivých úsporných opatření na stav veřejných rozpočtů ČR ukazuje, že **nejvyšší zvýšení příjmů**, vyjádřeno v absolutních hodnotách, bude plynout ze změny opatření týkající se **zvýšení nemocenského pojištění u zaměstnanců o 0,6 % vyměřovacího základu**. Simulovaný rozpočtový dopad je v tomto případě **12,23 mld. Kč** (tabulka č. 2.1). **Druhý nejvyšší absolutní přírůstek** jde na konto zvýšení minimálního a celkového vyměřovacího základu pro odvod pojistného u OSVČ. Změny, kdy dojde ke zvýšení minimálního vyměřovacího základu z 25 % na 40 % průměrné mzdy u hlavní činnosti a ke zvýšení základu daně pro pojistné z 50 % na 55 % průměrné mzdy, přinese do rozpočtu dle odhadu RILSA **10,03 mld. Kč**. V tomto případě modelujeme rozpočtový dopad vyšší, než uvádí Ministerstvo financí ČR. Je tomu tak proto, že ministerstvo zamýšlí fázovat opatření na roky 2024–2026, kdežto my ukazujeme jejich okamžitý dopad. Zamýšlená opatření by se tak dotkla osob napříč ekonomickým postavením, resp. by je pocítili jak zaměstnanci, tak OSVČ. Z daňových úlev byl simulován pouze růst daňových příjmů na základě zrušení možnosti odečíst si z vyměřené daně výdaje za pobyt dětí v předškolním zařízení a omezení možnosti uplatnit slevu na dani na manžela/manželku s nízkými příjmy výhradně na manžela/manželku pečující o dítě do 3 let věku. Změna v parametrech těchto opatření by měla celkově dle simulací RILSA přinést do rozpočtu **přibližně 5,84 mld. Kč s tím, že efekt zrušení tzv. „školkového“ bude pro veřejný rozpočet významnější** (3,74 mld. Kč). Rozpočtově podobný dopad na veřejné příjmy, jaký předpokládáme u změny parametrů při možnosti odpočtu daňové slevy na manželku s nízkými příjmy, lze očekávat i od úpravy **změny podmínek daňové progresse u příjmu fyzických osob, která by měla přinést 2,09 mld. Kč**.

Úpravy nepřímých daní mají dle simulace RILSA mnohem menší dopady do veřejných rozpočtů v komparaci se změnami v oblasti přímých daní. V případě **úpravy sazeb DPH** se navíc simulace RILSA částečně vzdaluje odhadům MF ČR, kdy naznačuje pokles výnosu kolem **920 mil. Kč**. **Při simulacích se ukázalo, že očekávaný výnos DPH je citlivý na podobu přijímaných předpokladů výpočtů (změna cen výrobků a služeb vlivem úprav sazeb DPH, cenová a důchodová elasticita poptávky)**. Odhad RILSA považujeme za konzervativní, při volbě jiných předpokladů může být výnos mírně nižší nebo i vyšší (více viz příloha č. 1). Resort financí předpokládá masivnější negativní dopad na rozpočet ve výši 4,1 mld. Kč. **Poměrně nízký výnos** (zvláště v porovnání s predikcí MF) **očekává RILSA také v případě úprav spotřebních daní u lihovin a tabákových výrobků**. Zatímco v prvním případě se ještě blíží spodní hranici očekávaného výnosu MF, v tom druhém nedosahuje ani předpokládaného ročního příjmu (tabulka č. 2.1). V případě tabákových výrobků jsme nebyli schopni simulovat zdanění u zahřívání tabáku a zavedení nové spotřební daně z nikotinových sáčků a náplní do e-cigaret. K simulaci dopadu úprav těchto daní nemáme ve Statistice rodinných účtů potřebné podklady.

Tabulka č. 2.1 **Odhady dopadů příjmových opatření vlády na veřejné rozpočty ČR** (v mld. Kč)

Příjmové opatření	MF ČR (bez posledních čtyř položek)		RILSA
	2024	Celkem (2024–2025)	
Změna příjmů v námi modelovaných oblastech	27,5	43,0	33,64
A. Zvýšení sazby nemocenského pojištění	11,9	13,0	12,23
B. Úprava DPFO (progrese)	1,8	2,7	2,09
C. Vyšší odvody sociálního pojištění OSVČ	3,0	7,5	10,03
Daňové výjimky	2,3	7,6	5,84
D. Zrušení tzv. školkovného	x	x	3,74
F. Snížení slevy na dani na manželku	x	x	2,10
Zrušení slevy na dani na studenta	x	x	x
Zrušení osvobození nepeněžních benefitů zaměstnancům	x	x	x
Zrušení osvobození nadlimitních stravenek	x	x	x
Zrušení odpočtu za členské příspěvky odborům	x	x	x
Snížení limitu pro osvobození příjmů z tombol a hazardních her	x	x	x
G. Revize sazeb DPH	-4,1	-4,1	-0,92
H1. Zvýšení daně z lihu	0,5	1,1	0,61
H2. Zvýšení daně z tabáku	3,1	5,9	1,82
E. Zvýšení daně z nemovitosti	9,0	9,3	1,94
Odvody z DPP	1,8	2,0	x
Zvýšení DPPO	0	22,0	x
Zvýšení daně z hazardu	3,9	3,9	x
Ostatní příjmy	-1,6	-1,7	x

Pozn.: Kurzívou označené poslední čtyři položky nebyly modelovány a nejsou proto zahrnuty v souhrnném dopadu na rozpočet podle MF uvedeném v prvním řádku tabulky.

Zdroj: MF ČR, 2023b., data SILC 2022 a SRÚ 2021, simulace RILSA

Simulované odhady dopadů změn výše uvedených opatření veřejných politik ze strany RILSA se ve většině případů významněji neliší od předpokládaných dopadů simulovaných ze strany Ministerstva financí ČR. Simulace RILSA se většinou pohybuje v mezích vypočtených MF pro rok 2024 a pro celkový dopad za roky 2024–2025 (tabulka č. 2.1). **Výjimkou je výrazně vyšší příjem simulovaný RILSA na základě opatření modifikujícího minimální a celkový vyměřovací daňový základ pro odvody pojistného u OSVČ,** kdy rozdíl v simulacích obou institucí činí 2,53 mld. Kč. Naopak výrazně méně peněz, nežli činil odhad MF, obdrží veřejný rozpočet dle simulace RILSA prostřednictvím **úpravy zvýšení daně z nemovitosti.** Zatímco MF očekávalo na základě této změny příjem ve výši 9,3 mld. Kč, simulace RILSA předpokládá příjem pouze ve výši necelých 2 mld. Kč. **V případě daně z nemovitostí vycházela simulace ze zdanění bytů, které slouží domácnosti k vlastnímu bydlení.** Nebyli jsme schopni postihnout pozemky, další byty a rekreační objekty, které domácnost vlastní. Stejně tak jsme nebyli schopni simulovat daň z nemovitostí placenou právníckými osobami. Jak již bylo uvedeno výše, nižší dopad na rozpočet předpokládá RILSA také v důsledku úprav sazeb DPH a spotřebních daní z lihu a tabáku.

2.2 Finanční dopady změn veřejných politik v rámci úsporných změn na průměrné typové domácnosti v ČR

Za účelem konkrétní představy dopadů navrhovaných politik na domácnosti v ČR byly simulovány změny v průměrných příjmech jednotlivých typů domácností (tabulka č. 2.2). Výše simulované příjmy do veřejného rozpočtu tak byly rozčleněny pro domácnosti dle vybraných typů a následně byl vyčíslen průměrný dopad na jednu domácnost. Zároveň byly zohledněny další výdaje/úspory související s navrhovanými změnami DPH. Je zřejmé, že odraz každé z navrhovaných změn veřejných politik bude různě silný dle struktury a složení konkrétní domácnosti a jejího průměrného spotřebního koše. Níže prezentujeme několik vybraných tabulek; obsáhlejší tabulková dokumentace je k dispozici v příloze č. 2.

Dle simulací RILSA budou ztrátou příjmu **nejvíce zasaženy domácnosti, kde lze předpokládat dvě výdělečně činné osoby, tj. úplné rodiny s dětmi, stejně jako bezdětné páry mladší 65 let. Absolutně nejvyšší průměrnou ztrátu příjmu lze očekávat u úplných rodin se třemi a více dětmi, a to ve výši 18,9 tis. Kč za rok.** Úplné rodiny se dvěma dětmi mohou očekávat propad v domácím rozpočtu o 15,8 tis. Kč za rok. Přibližně 11 tis. Kč ročně ztratí v průměru jak úplné rodiny s jedním dítětem, tak bezdětné úplné rodiny, kde jsou oba v páru mladší 65 let. Lze tedy říci, že v případě úplných rodin s dětmi rostou dopady změn opatření na rodinný rozpočet společně se zvyšujícím se počtem dětí v rodině. Způsobeno je to zejména změnou parametrů pro možnost odpočtu daňové slevy na manželku s nízkými příjmy (průměrná finanční ztráta u dvoudětných rodin představuje díky této změně 1,2 tis. Kč ročně, u tří a vícedětných rodin 2,3 tis. Kč). Průměrná roční finanční ztráta domácnosti, která narůstá spolu s počtem dětí v rodině, je zapříčiněna i zrušením „školkového“ (průměrné úplné rodině se třemi a více dětmi bude ročně chybět kvůli zrušení této výhody cca 5 tis. Kč). **Rušení „školkového“ je spolu s opatřeními dopadajícími na výdělečně činné osoby (nemocenské pojištění, vyměřovací základ pro pojistné pro OSVČ) citelným zásahem do rodinných financí i pro neúplné rodiny** (zpravidla tedy matky samoživitelky). V absolutním vyjádření jde sice o nižší částky, do čehož se promítá i méně častá přítomnost podnikajících nebo zaměstnaných členů v neúplných rodinách (oproti rodinám úplným), nicméně vzhledem k průměrně nižším příjmům neúplných rodin patří tyto dopady k těm nejvýznamnějším. Neúplná rodina s jedním dítětem přijde v důsledku přijetí navrhovaných opatření v souhrnu přibližně o 6,1 tis. Kč ročně, neúplná rodina se dvěma a více dětmi o 5 tis. Kč. Domácnost jednotlivce mladšího 65 let bude trítit po přijetí navrhovaných opatření zhruba 4,8 tis. Kč. Přijatá opatření budou mít **nejmenší finanční dopady na domácnosti seniorů starších 65 let.** Jednočlenná domácnost seniora přijde za rok v průměru o 1 tis. Kč. Bezdětný pár, kde je alespoň jedna osoba starší 65 let, si v průměru za rok finančně pohorší o 2,5 tis. Kč. U těchto typů domácností se navíc nejvíce projevuje úspora vyplývající ze změn sazeb DPH, tzn. tyto domácnosti ušetří na svých výdajích.

Ze všech zamýšlených opatření se svým vlivem na rozpočty domácností určitým způsobem vymyká navýšení daně z nemovitosti, neboť tyto dopady jsou poměrně rovnoměrně rozloženy mezi jednotlivé typy domácností (tabulka č. 2.2). Je to patrné i při zohlednění typu bydlení (viz příloha č. 2, tabulka č. 5).

Tabulka č. 2.2 Průměrný dopad zvažovaných opatření na domácnosti v ČR (v Kč za rok)

Typ domácnosti	Četnost domácností dle SILC 2022	Simulace vybrané daňové politiky (podrobnější popis v příloze 1)									
		A. nemocenské pojištění	B. progrese DPFO	C. OSVČ	D. školkové	E. nemovitost	F. manžel/ka	G. DPH	H1. alkohol	H2. tabák	CELKEM A–H
Bezdětný pár, oba mladší 65 let	724 753	4 785	680	3 896	0	440	855	-88	302	638	11 509
Bezdětný pár, aspoň jeden 65+ let	647 550	706	116	1 363	0	413	40	-620	252	250	2 521
Dom. jednotlivce, mladší 65 let	690 764	2 270	283	1 310	0	413	0	-67	212	461	4 881
Dom. jednotlivce, 65+ let	750 210	92	0	266	0	372	0	-173	224	210	990
Úplná rodina, 1 dítě	541 746	4 522	670	3 124	1 397	475	966	-106	290	534	11 874
Úplná rodina, 2 děti	560 651	4 635	1 142	3 747	3 865	484	1 166	98	317	393	15 846
Úplná rodina, 3+ dětí	116 899	4 162	1 612	5 050	5 095	461	2 344	-397	362	191	18 881
Neúplná rodina, 1 dítě	160 356	2 207	363	1 719	852	463	0	-217	211	537	6 136
Neúplná rodina, 2+ dětí	77 280	2 264	519	992	1 042	478	0	-774	116	350	4 987
Ostatní domácnosti	219 979	2 734	148	2 181	0	416	0	-148	237	497	6 065
Celkem, průměrná domácnost	4 490 188	2 723	465	2 233	832	431	467	-205	264	403	7 614

Zdroj: data SILC 2022 a SRÚ 2021, simulace RILSA

Vedle vyčíslení průměrné ztráty příjmu v absolutní hodnotě, o které domácnosti v důsledku výše uvedených opatření mohou přijít, je žádoucí poukázat také na změny relativní, tzn. na to, **o kolik procent se domácnostem sníží roční příjem**. Za tímto účelem byly domácnosti seřazeny od nejnižší po nejvyšší procentuální změny v příjmech (tedy od 0 do 100 %) a následně vybrány hranice kvantilů, na kterých ukazujeme tuto změnu jako podíl na čistých příjmech domácnosti (tabulka č. 2.3). Z tabulky je zřejmé, že polovina českých domácností by v průměru přišla maximálně o 0,8 % svého ročního příjmu a dále že 95 % domácností (hodnota P95) by pocítilo změnu v příjmech nejvýše na úrovni 4 %, zbývajících 5 % domácností by se dotkla minimálně ve výši 4,1 %. Rozdílná distribuce dopadů mezi jednotlivé typy domácností je patrná i z tabulky č. 2.3. **Relativně nejméně by se změnily příjmy seniorským domácnostem** – u poloviny z nich by klesly nejvýše o 0,1 % v případě párů, resp. o 0,2 % u jednotlivců. Zásadnější změny v rozpočtu by však nastaly u rodin s dětmi, příp. v domácnostech jednotlivců a párů v produktivním věku. **V úplných rodinách s dětmi se relativní ztráta příjmu navíc zvyšuje s rostoucím počtem dětí v rodině.** Čtvrtině těchto rodin (hodnota P75) by se vlivem zamýšlených opatření příjmy snížily nejméně o 1,7 až 3,2 % v závislosti na počtu dětí. Samoživitelé s jedním dítětem by naopak zaznamenali relativně větší ztrátu příjmu oproti neúplným rodinám s více dětmi. U 5 % domácností samoživitelů s jedním dítětem by tak snížení příjmů bylo minimálně šestiprocentní (hodnota P95), což je dokonce více než v úplných rodinách s jedním nebo dvěma dětmi. Vzhledem k obecně nižší příjmové úrovni neúplných rodin ve srovnání s rodinami úplnými však i relativně nízká ztráta příjmů může být významně problematictější.

Tabulka č. 2.3 **O kolik % poklesne domácnosti roční disponibilní příjem v důsledku zvažovaných opatření** (jen přímé daně; vybrané kvantily domácností ČR)

Typ domácnosti	P05	P25	M	P75	P95	P99
Bezdětný pár, oba mladší 65 let	0,4	0,8	0,9	1,4	4,7	8,7
Bezdětný pár, aspoň jeden 65+ let	0,0	0,1	0,1	0,3	1,8	4,7
Dom. jednotlivce, mladší 65 let	0,1	0,7	0,9	1,0	2,4	13,0
Dom. jednotlivce, 65+ let	0,1	0,1	0,2	0,3	0,5	2,9
Úplná rodina, 1 dítě	0,5	0,8	0,9	1,7	4,8	9,6
Úplná rodina, 2 děti	0,6	0,8	1,4	2,6	5,8	9,0
Úplná rodina, 3+ dětí	0,3	0,8	1,7	3,2	6,5	8,5
Neúplná rodina, 1 dítě	0,1	0,6	0,8	1,0	6,0	10,4
Neúplná rodina, 2+ dětí	0,1	0,3	0,7	0,8	3,6	6,2
Ostatní domácnosti	0,1	0,5	0,7	0,9	2,9	7,5
Celkem, průměrná domácnost	0,1	0,2	0,8	1,0	4,1	8,4

Pozn.: Hodnota P25 představuje 25. percentil. Říká, že 25 % daného typu domácností klesnou příjmy méně, než je hodnota v tabulce, a 75 % domácností klesnou více, než je hodnota v tabulce. Hodnota M představuje medián (nebo také 50. percentil). Zvýrazněná hodnota 4,8 % pro P95 (úplné rodiny s jedním dítětem) znamená, že 5 % úplných rodin s jedním dítětem klesnou vlivem chystaných opatření disponibilní příjmy o 4,8 % a více. Výpočty nezohledňují změny DPH a spotřebních daní.

Zdroj: data SILC 2022, simulace RILSA

Doplňme, že jednotlivá **opatření mají asymetrické dopady na domácnosti s různou úrovní příjmu**. Při rozdělení domácností podle příjmových kvintilů se ukazuje, že dopady opatření, jakými jsou navýšení nemocenského pojištění či zvýšení sazeb sociálního pojistného u OSVČ, mají tím větší dopad, čím jsou příjmy domácností vyšší (více viz příloha č. 2, tabulky č. 6 a 7). Dokládají to jak vyšší částky, o něž se těmito domácnostem průměrně sníží jejich disponibilní příjmy, tak rovněž zvyšující se příspěvek, který díky těmto domácnostem plyne do veřejných rozpočtů. Úprava progresivního zdanění pak vzhledem ke svému nastavení postihuje pouze domácnosti v nejvyšším příjmovém kvintilu. Odlišně působí daňové slevy, tj. zrušení tzv. školovného a omezení slevy na manželku, které nejvíce zasáhnou středně příjmové domácnosti. Co se týče dopadů změn v DPH a spotřebních daních na alkohol a tabákové výrobky, výsledky simulací ukazují nejednoznačné dopady. Tabulka č. 2.4 ukazuje, že velká část opatření (41 %) jde na vrub domácností v nejvyšším příjmovém kvintilu. Při srovnání s disponibilním příjmem domácností se dopad opatření na české domácnosti jeví spíše jako proporcionální. Podrobnější informace napříč jednotlivými opatřeními ukazuje tabulka č. 7 v příloze č. 2.

Tabulka č. 2.4 **Jaký je dopad zvažovaných opatření na domácnosti kvintilových skupin** (přímé i nepřímé daně)

Příjmový kvintil	celkem (mld. Kč)	průměrně na domácnost	
		(v Kč)	(v % disponibilního příjmu)
1. kvintil	2,59	3 032	1,30
2. kvintil	3,81	4 349	1,18
3. kvintil	6,08	6 891	1,31
4. kvintil	7,52	8 479	1,28
5. kvintil	13,62	15 318	1,52
Celkem všechny domácnosti	33,62	7 614	1,36

Zdroj: data SILC 2022, simulace RILSA

Podle údajů z roku 2022 je 10 % osob ohroženo příjmovou chudobou (tabulka č. 2.5). Mezi nejohroženější v tomto ohledu patří domácnosti jednotlivců starších 65 let (38 %) a neúplné rodiny se dvěma či více dětmi (32 %). Naopak nejméně často jsou ohroženy příjmovou chudobou bezdětné páry, a to i páry, kde je alespoň jeden z partnerů v seniorském věku (na úrovni 3 %). Jsou-li v domácnosti přítomny nezaopatřené děti, jsou příjmovou chudobou ohroženy úplné rodiny s jedním dítětem ve stejné míře jako rodiny se dvěma rodiči a dvěma dětmi (6 %). Od tří dětí výše se podíl ohrožených příjmovou chudobou výrazně zvyšuje (16 %). Mezi sólo rodiči s jedním dítětem je však příjmovou chudobou ohroženo více rodin (21 %), než mezi úplnými rodinami se třemi či více dětmi.

Zohledníme-li v příjmech domácností změny příjmu simulované podle navrhovaných změn, podíl ohrožených chudobou se v jednotlivých typech domácností výrazně nezmění. Ponecháme-li stejnou hranici příjmové chudoby jako v roce 2022 (ukazatel B, tabulka č. 2.5), zvýší se podíl osob ohrožených chudobou mezi bezdětnými páry v produktivním věku (o 0,2 p. b.) a mezi domácnostmi

jednotlivců (o 0,5 p. b. u mladších 65 let, resp. o 0,4 p. b. u starších). Vyšší podíl osob ohrožených příjmovou chudobou by se rovněž týkal úplných rodin se dvěma či více dětmi (o 1,2 p. b., resp. 2,2 p. b.). Výrazněji by byli ohroženi i sólo rodiče s jedním dítětem (o 1,2 p. b.), ti s více dětmi by byli zasaženi méně (o 0,5 p. b.), ovšem jejich míra ohrožení byla vysoká již v roce 2022. Změníme-li hranici příjmové chudoby adekvátně k uvažovaným opatřením, podíl osob ohrožených příjmovou chudobou se oproti stavu v roce 2022 významně nemění. V případě samostatně žijících seniorů se dokonce příslušný podíl osob oproti situaci z roku 2022 mírně sníží (o 1,6 p. b.), k jeho poklesu dojde i u úplných rodin s jedním dítětem (o 0,3 p. b.). Ve vícedětných úplných rodinách by se ale i tentokrát podíl osob ohrožených chudobou zvýšil (o 0,8 p. b., resp. 1,0 p. b.), v neúplných rodinách by na tento ukazatel opatření neměla mít vliv a míra příjmové chudoby samoživitelů by zůstala stejná, jako byla v roce 2022.

Lze shrnout, že opatření nemají zásadní vliv na podíl osob ohrožených příjmovou chudobou, neboť více jimi budou dotčeny domácnosti, které příjmovou chudobou ohroženy nejsou (příloha č. 2, tabulky č. 8 a 9). Na druhou stranu je potřeba upozornit na skutečnost, že nejohroženějšími zůstávají samostatně žijící senioři, jejichž domácnosti představují 17 % všech domácností. Druhou skupinou s vysokým rizikem chudoby jsou neúplné rodiny představující přibližně 5 % domácností a úplné rodiny s více dětmi (3 % domácností).

Tabulka č. 2.5 **Vliv zvažovaných opatření (příjímé daně) na příjmovou chudobu domácností ČR (100 % odpovídá 10,3 milionu osob ČR)**

Typ domácnosti	Podíl osob (v %), které jsou ohroženy příjmovou chudobou		
	ukazatel A	ukazatel B	ukazatel C
Bezdětný pár, oba mladší 65 let	3,0	3,2	3,1
Bezdětný pár, aspoň jeden 65+ let	3,6	3,6	3,4
Domácnost jednotlivce, mladší 65 let	15,4	16,1	15,6
Domácnost jednotlivce, 65+ let	37,8	38,2	36,2
Úplná rodina, 1 dítě	6,4	6,5	6,1
Úplná rodina, 2 děti	6,4	7,6	7,2
Úplná rodina, 3+ dětí	16,0	18,2	17,0
Neúplná rodina, 1 dítě	20,8	22,0	20,8
Neúplná rodina, 2+ dětí	32,2	32,7	32,2
Ostatní domácnosti	8,1	8,1	8,0
Celkem	10,2	10,8	10,3

Pozn.: Ukazatel A – ukazuje podíl osob ohrožených příjmovou chudobou v roce 2022. Ukazatel má stejnou hodnotu jako ČSÚ v tabulce č. 19 šetření „Příjmy a životní podmínky domácností – 2022“.

Ukazatel B – ukazuje podíl osob ohrožených příjmovou chudobou za situace, kdyby byla přijata zamýšlená opatření na straně přímých daní. Ukazatel využívá stejnou hranici příjmové chudoby jako ukazatel A.

Ukazatel C – ukazuje podíl osob ohrožených příjmovou chudobou za situace, kdyby byla přijata zamýšlená opatření na straně přímých daní. Ukazatel pracuje s novou hranicí příjmové chudoby vycházející ze snížení disponibilních příjmů českých domácností.

Zdroj: data SILC 2022, simulace RILSA

Literatura

- BLACK, David E., 1977. Property tax incidence: The excise-tax effect and assessment practices. *National Tax Journal*, 30(4), 429–434. DOI: <https://doi.org/10.1086/NTJ41862158>
- BROER, Michael, 2013. Grundsteuer: Gemeindesteuer und „Reichensteuer“. *Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung*, 82(1), 191–206. DOI: <https://doi.org/10.3790/vjh.82.1.191>
- CARROLL, Robert J. & John YINGER, 1994. Is the property tax a benefit tax? The case of rental housing. *National Tax Journal*, 47(2), 295–316. DOI: <https://doi.org/10.1086/NTJ41789069>
- DUSANSKY, Richard, Melvin INGBER & Nicholas KARATJAS, 1981. The impact of property taxation on housing values and rents. *Journal of Urban Economics*, 10(2), 240–255. DOI: [https://doi.org/10.1016/0094-1190\(81\)90017-6](https://doi.org/10.1016/0094-1190(81)90017-6)
- HYMAN, David N. & E. C. PASOUR Jr., 1973. Property tax differentials and residential rents in North Carolina. *National Tax Journal*, 26(2), 303–307. DOI: <https://doi.org/10.1086/NTJ41791882>
- KALÍŠKOVÁ, Klára, Michal ŠOLTÉS, Daniel PROKOP & Michal OSTRÝ, 2023. *Daně narostou všem zaměstnancům podobně. Dlouhodobě na reformách vydělají vysokopříjmoví*. Dostupné z: https://idea.cerge-ei.cz/files/dpfo_dopady_vladnich_navrhu.pdf
- LÖFFLER, Max & Sebastian SIEGLOCH, 2015. Property Taxation, Local Labor Markets and Rental Housing. In: *VfS Annual Conference 2015 (Muenster): Economic Development-Theory and Policy* (No. 112967). Verein für Socialpolitik/German Economic Association.
- MF ČR, 2023a. *Makroekonomická predikce České republiky – duben 2023*. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/2023-04-12_Makroekonomicka-predikce-duben-2023.pdf
- MF ČR, 2023b. *Ozdravný balíček*. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/ozdravny-balicek>
- MF ČR, 2023c. *Návrh zákona o konsolidaci veřejných rozpočtů*. Dostupné z: <https://www.odok.cz/portal/veklep/material/KORNCS3JLKC2/>
- ORR, Larry L., 1970. The Incidence of Differential Property Taxes: A Response. *National Tax Journal*, 23(1), 99–101.
- PALONCYOVÁ, Jana & Sylva HÖHNE, 2023. *Dětské skupiny a rodinná centra – jejich fungování a přístup dětí se specifickými potřebami k těmto službám*. Praha: RILSA. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/fulltext/vz_531.pdf
- SILC, 2022. *Mikrodata šetření Příjmy a životní podmínky domácností – 2022*.
- SRÚ, 2021. *Mikrodata šetření Statistika rodinných účtů 2021*.

Popis simulovaných politik

V textu níže popisujeme způsob simulace každé z dílčích politik. Politiky simulujeme odděleně, nezohledňujeme tak synergické efekty. Např. pro vyjádření slevy na manžela/ku s nízkým příjmem (simulace F) neuvažujeme existenci daňové slevy na náklady na předškolní zařízení (D. zrušení školkovného). Jednotlivé simulace jsou popsány v pevně dané struktuře:

1. jaká politika se simuluje, na jakých datech a jakým způsobem;
2. jaké jsou incidenční předpoklady (daně) a případně jiné předpoklady (např. zda se počítá s nějakou změnou chování jedinců);
3. jaké alternativní způsoby simulace souhrnných a distribučních dopadů politiky se nabízí, případně jak by se simulovaly;
4. jaká je slabina použité metody z pohledu výsledků včetně základní diskuse, jak a proč se simulované výsledky liší od předpokladů Ministerstva financí ČR.

A. Simulace zvýšení nemocenského pojištění o 0,6 % vyměřovacího základu

Ad 1. Simulujeme zvýšení sazby nemocenského pojištění pro zaměstnance. Politiku simulujeme na mikrodtech SILC 2022, kde v případě hrubých příjmů ze zaměstnání (nesimulujeme pro příjmy OSVČ) zvyšujeme pojistnou sazbu nemocenského pojištění o 0,6 %. Protože SILC 2022 eviduje příjmy z ekonomické aktivity za rok 2021, převažujeme dopady opatření indexem růstu mezd za rok 2022 a 2023 (data z dubnové Makroekonomické predikce MF ČR, 2023a). Použitý index: $\text{index}_w = 1,065 * 1,08$.

Ad 2. Nepřijímáme žádné incidenční předpoklady. Zvýšením sazby nedojde ke změně počtu zaměstnaných osob ani výše jejich hrubé mzdy. Při simulaci nepracujeme s těmi OSVČ, které platí pojištění dobrovolně.

Ad 3. Není relevantní, jiné metody mohou vést k přesnějším makroekonomickým dopadům, ale neumožňují posoudit distribuční aspekty.

Ad 4. Slabina plyne ze skutečnosti, že SILC je stále jen reprezentativní výběrový soubor, který pro určení společenských dopadů využívá váhy k převážení osob a domácností. Tato slabina je z pohledu analýzy nerelevantní. Simulace naznačuje roční rozpočtový dopad opatření ve výši 12,9 mld. Kč. Jelikož MF ČR pracuje s odhadem 11,9–13,0 mld. Kč, dává námi provedená simulace dostatečně přesné výsledky.

B. Simulace zvýšení progresse DPFO, sazba 23 % nově na základ daně od 3násobku průměrné mzdy (nyní 4násobek)

Ad 1. Simulujeme zvýšení progresse daně z příjmů fyzických osob pro všechny osoby mající příjmy z ekonomické aktivity. Politiku simulujeme na mikrodtech SILC 2022 (soubor za domácnosti nabízí rozčlenění až na 3 ekonomicky aktivní osoby), které evidují příjmy osob za rok 2021. Z tohoto důvodu následně vypočítanou daň převažujeme indexem růstu mezd za rok 2022 a 2023 (data z dubnové Makroekonomické predikce MF ČR, 2023a). Použitý index: $\text{index}_w = 1,065 * 1,08$. Protože při simulaci dopadu počítáme jen diferenci v zaplacené dani pro poplatníky, kteří mají základ daně (ZD) nad trojnásobek průměrné mzdy (1 275 876 Kč), není třeba počítat s daňovými úlevami. V případě těchto osob je daňová povinnost vždy kladná.

Způsob simulace znázorňuje následující rovnice:

$$\text{dif_DPFO} = \min(\max(0, \text{ZD} - 1275876), 1701168 - 1275876) * (0,23 - 0,15) * \text{index}_w.$$

Ad 2. Při simulaci nepřijímáme žádné incidenční předpoklady. Zvýšením sazby nedojde ke změně počtu zaměstnaných osob ani výše jejich hrubé mzdy.

Ad 3. Přesnější výsledky bychom získali, pokud bychom simulovali na datech za jednotlivce a výsledky následně přenesli do souboru domácností. S ohledem na časové možnosti jsme nyní vyhodnotili, že zvýšená pracnost by nevedla k výrazně přesnějším výsledkům. Jiný způsob simulace by bylo možné postavit na mikrodtech mzdových šetření (Trexima). Zde bychom byli schopni získat přesnější odhady rozpočtového dopadu opatření, data však neobsahují údaje za OSVČ a neumožňují vyhodnotit distribuční dopady na společnost.

Ad 4. Výsledky simulací (+2,1 mld. Kč) se příliš neliší od výsledků simulací MF ČR 1,8–2,7 mld Kč. Slabinou práce s mikrodaty šetření SILC je skutečnost, že tento typ statistických šetření hůře zachycuje okraje společnosti. Např. osoby s příjmem vyšším, než je trojnásobek průměrné mzdy, nerady referují o svých příjmových a majetkových poměrech (tzv. underreporting).

C. Simulace zvýšení sociálního pojištění OSVČ; zvýšení minimálního vyměřovacího základu z 25 % průměrné mzdy na 40 % průměrné mzdy (hlavní činnost) a zvýšení základu daně pro pojistné z 50 % na 55 % průměrné mzdy

Ad 1. Simulujeme zvýšení vyměřovacích základů (minimálního a celkového) a jeho dopad na pojistné odvody OSVČ. Opatření simulujeme na mikrodtech SILC 2022. Výpočty provádíme v souboru za osoby a výsledky následně přenášíme do souboru za domácnosti k dalšímu vyhodnocení. Protože SILC 2022 eviduje příjmy z ekonomické aktivity za rok 2021, převažujeme dopady opatření indexem růstu mezd za rok 2022 a 2023 (data z dubnové Makroekonomické predikce MF ČR, 2023a). Použitý index: $\text{index}_w = 1,065 * 1,08$. Při simulaci pracujeme pouze s osobami, které evidují příjem z hlavního podnikání (dle metodických pokynů ČSÚ jde o hrubý výsledek hospodaření zjišťovaný ideálně

na základě vyplněného daňového přiznání osoby), přičemž sledujeme počet měsíců pobírání příjmů z tohoto podnikání. Při nastavení daňového základu pracujeme s nastavením roku 2021 – minimální měsíční vyměřovací základ pro důchodové pojištění je 8 861 Kč, což odpovídá čtvrtině průměrné mzdy 35 441 Kč.

Způsob simulace znázorňují následující rovnice:

$$SP_0 = \max(\text{hp_podn}/\text{mes_podn} * 0,5, 35441 * 0,25) * 0,292 * \text{mes_podn},$$

$$SP_1 = \max(\text{hp_podn}/\text{mes_podn} * 0,55, 35441 * 0,4) * 0,292 * \text{mes_podn},$$

$$\text{dif_OSVC}_s = (SP_1 - SP_0) * \text{index}_w.$$

Ad 2. Při simulaci nepřijímáme žádné incidenční předpoklady. Zvýšením vyměřovacích základů nedojde ke změně počtu OSVČ ani výše jejich zisku. Rovněž nezohledňujeme možné změny v počtech osob využívajících paušální daň. Simulace promítáme jenom do odvodů sociálního pojištění. Vláda předpokládá fázování simulací do více let, námi prováděné simulace ukazují souhrnné dopady při okamžitém a plném zavedení opatření. Jelikož databáze SILC neviduje údaje potřebné k simulaci změn u OSVČ podnikajících na vedlejší činnost (zvýšení minimálního vyměřovacího základu z 10 % na 11 % průměrné mzdy pro osoby, které jsou povinny platit pojistné), tuto část nesimulujeme. Poslední zjednodušení spočívá v tom, že záměrem je zvýhodnit začínající podnikatele tak, aby plné pojistné platili až po uplynutí určité doby (např. 3 roky). Zohlednění tohoto prvku by vyžadovalo rozšíření modelu o simulaci stochastických procesů, čemuž se nyní chceme vyhnout, jelikož k tomu nemáme dostatek údajů.

Ad 3. Výrazně lepší výsledky makroekonomických dopadů by bylo možné získat v případě dostupnosti anonymizovaných dat z daňových přiznání. Bohužel současná nedostupnost těchto dat významně znesnadňuje tvorbu analytických podkladů pro realizaci veřejných politik.

Ad 4. Slabiny použité metody byly popsány výše. Pramení z toho, že pracujeme pouze s výběrovým vzorkem české populace a z důvodů zjednodušení výpočtů jsme simulovali pouze změny, které dopadnou na OSVČ podnikající v hlavní činnosti. Opomenutí OSVČ na vedlejší činnosti výsledky příliš neovlivní, neboť se lze domnívat, že zvýšení minimálního vyměřovacího základu z 10 % na 11 % zasáhne jen malou část z nich. Vládní materiál hovoří o tom, že OSVČ budou platit pojistné nejméně z 55 % namísto současných 50 % základu daně. Celý materiál je psaný z pohledu sociálního pojištění, abstrahovali jsme proto od případných dopadů do systému zdravotního pojištění.

D. Simulace zrušení školkovného (daňové úlevy)

Ad 1. Simulujeme zrušení tzv. školkovného, tj. slevy umožňující odečíst z daní výdaje na školné v předškolním zařízení, a to na mikrodtech SILC 2022. V souboru za domácnosti pracujeme pouze s těmi, ve kterých je některé z dětí předškolního věku a současně dochází do předškolního zařízení (měřeno nenulovým počtem hodin týdně, které zde dítě/děti tráví). Základní výši školného (ve veřejných mateřských školách) uvažujeme v průměru 800 Kč za měsíc na dítě. Je-li v domácnosti

alespoň jedno dítě ve věku tři až pět let a počet hodin týdně v předškolním zařízení je nejvýše 40 hodin (celodenní docházka), roční platba školného tedy vychází na $800 \times 12 = 9\,600$ Kč. Tuto základní sazbu zdvojnásobujeme pro případy, kdy uvedený počet hodin v zařízení převyšuje 40 hodin (služby předškolních zařízení jsou pravděpodobně využívány více dětmi).

Je-li v domácnosti alespoň jedno dítě do dvou let věku (a žádné tři až pětileté), předpokládáme docházku do dětské skupiny, příp. soukromé školky apod., kde bývá školné řádově vyšší. Podle výzkumu dětských skupin měsíční průměr školného přesahuje 3 tisíce Kč (Paloncyová & Höhne, draft verze). Proto základní sazbu násobíme 4krát (při plné docházce), resp. 2krát (při nejvýše poloviční docházce, tj. do 20 hodin týdně).

Vzhledem k tomu, že výše daňové slevy na jedno dítě je limitována výší minimální mzdy (15 200 Kč pro rok 2021), jsou v závěrečném kroku simulace vypočtené výdaje přesahující tento limit redukovány do tohoto stropu při zohlednění počtu dětí předškolního věku.

Ad 2. Při simulaci nepřijímáme žádné incidenční předpoklady. Nezohledňujeme možné změny v docházce dětí do předškolních zařízení v důsledku případného zrušení školkovného.

Ad 3. Určitou alternativou výpočtu by mohla být data z daňových přiznání o poplatnících využívajících tuto daňovou slevu, která by navíc rozlišila, nakolik je sleva čerpána v plné výši a nakolik jen částečně. Slabinou však zůstává nemožnost identifikace typu rodin, které slevu využily, dále rodin, které na její využití neměly dostatečný příjem, ale také rodin, které ji (i přes nárok) neuplatňují.

Ad 4. Slabinou simulace jsou samotná data SILC, ve kterých nelze přesně rozlišit, kolik dětí (v rodinách s vícero dětmi předškolního věku) chodí do předškolních zařízení, do jakého typu a na jaký počet hodin, od čehož se odvíjí výše školného. Výše školného je sice zahrnuta v datech SRÚ, nicméně i zde narážíme na stejné problémy ohledně vztažení výdaje na konkrétní dítě. Navíc položka výdajů za předškolní vzdělávání může obsahovat kromě školného i další výdaje na doprovodné aktivity.

Simulace předpokládá, že daňovou slevu uplatní všichni, kdo mají dítě/děti v předškolním zařízení. Uplatnění slevy sice testujeme na příjem domácnosti (domácnosti s nízkým příjmem slevu uplatnit nemohou), nezohledňujeme však, zda ji uplatnit chtějí. Podle připravované „Zprávy o rodině 2023“ se využití této daňové slevy pohybuje na úrovni tří pětin u rodin s předškolním dítětem. Vyčíslený dopad na státní rozpočet/rodinu je tedy spíše maximem, přičemž skutečný dopad bude pravděpodobně nižší.

E. Simulace navýšení daně z nemovitosti

Ad 1. Simulujeme zvýšení daně z nemovitosti skrze tzv. státní koeficient ve výši 1, jehož inkaso bude 100% příjmem státu. Simulace je prováděna na mikrodtech SILC 2022 za domácnosti. Při výpočtech vycházíme ze zákona č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitých věcí, a dále z dokumentu „Příloha tiskové zprávy k Ozdravnému balíčku 2024/2025“, ze kterého implicitně vyplývá, že nově zaváděný státní koeficient se přičte ke stávajícímu koeficientu, který stanovují obce.

Základní sazba daně je pro budovy obytného domu 2 Kč za 1 m², přičemž tato sazba se násobí koeficientem podle typu domu, koeficientem podle velikosti (počtu obyvatel) a zmíněným koeficientem obce. Výpočet daně před a po zavedení státního koeficientu lze zapsat následujícím způsobem:

$$Dan_{t+0} = (2 \cdot m^2 \cdot koef_{vel} \cdot koef_{typ} \cdot koef_{obec}) \quad (1)$$

$$Dan_{t+1} = (2 \cdot m^2 \cdot koef_{vel} \cdot koef_{typ} \cdot (koef_{obec} + 1)), \quad (2)$$

přičemž „Dan_{t+0}“ značí současnou úroveň daně a „Dan_{t+1}“ značí úroveň daně po navýšení. Koeficient podle velikosti obce je značen „koef_{vel}“, koeficient podle typu domu „koef_{typ}“, koeficient podle vyhlášky obce „koef_{obec}“ a plocha obytného domu „m²“. Rozdíl v zaplacené dani („Dan_{diff}“) po změně a před změnou je dán rozdílem rovnice (2) a rovnice (1) a lze jej zapsat a upravit následujícím způsobem:

$$Dan_{diff} = Dan_{t+1} - Dan_{t+0} \quad (3)$$

$$Dan_{diff} = 2 \cdot m^2 \cdot koef_{vel} \cdot koef_{typ} \cdot koef_{obec} \quad (4)$$

Z výše uvedených rovnic plyne, že po změně daně z nemovitosti zaplatí domácnosti za obytnou plochu pro účely bydlení dvojnásobek součinu plochy v m², koeficientu podle velikosti obce a koeficientu podle typu bytu. Koeficient podle typu bytu jsme z dat SILC získali za použití proměnné „DUM“ (Druh domu) podle následujícího klíče:

- 1) (DUM == 1 | DUM == 2 | DUM == 5) => koeficient 1,00,
- 2) (DUM == 3 | DUM == 4) => koeficient 1,20.

Intervaly pro velikost obce se v zákoně a v datech SILC liší a nebylo možné je jednoznačně navázat. Pro přiřazení zákonných koeficientů podle velikosti obce proto byly použity v kombinaci proměnné „VEL“ (velikost obce) a „TYP“ (typ obce), a to podle následujícího klíče:

- 1) obce do 999 obyvatel (VEL <= 3) => koeficient 1,00,
- 2) obce od 1000 a do 1999 (VEL == 4) => koeficient 1,40,
- 3) obce od 2000 do 4999 (VEL == 5) => koeficient 1,40,
- 4) obce od 5000 do 9999 - typ venkovský (VEL == 6 & TYP == 4) => koeficient 1,40,
- 5) obce od 5000 do 9999 - typ městský (VEL == 6 & TYP == 3) => koeficient 1,60,
- 6) obce od 10 000 do 49 999 – typ venkovský (VEL == 7 & TYP == 4) => koeficient 2,00,
- 7) obce od 10 000 do 49 999 – typ městský (VEL == 7 & TYP == 3) => koeficient 2,50,
- 8) obce od 10 000 do 49 999 – typ krajský (VEL == 7 & TYP == 2) => koeficient 2,50,
- 9) obce nad 50 000 (VEL == 8) => koeficient 3,50,
- 10) krajská města kromě Prahy (VEL == 9 & TYP == 2) => koeficient 3,50,
- 11) Hlavní město Praha (VEL == 9 & TYP == 1) => koeficient 5.

Ad 2. Přijímáme předpoklad, že navýšení daně z nemovitosti zaplatí všechny domácnosti bez rozdílu právního důvodu užívání bytu ze 100 %. Pro osoby žijící ve vlastním, vlastnickém nebo družstevním bydlení je tento předpoklad intuitivní. V případě domácností žijících u příbuzných či známých nedisponujeme žádnými nástroji, jak incidenci měřit či odhadovat – tento vztah se neřídí tržními vztahy. V případě nájemního bydlení existuje odborná literatura, která se přesunu daňové zátěže věnuje. Přehled literatury je uveden v následující tabulce.

Přehled literatury zkoumající přesun daně z nemovitosti na nájemce

Autoři	Stát	Výsledek (přesun na daně do nájmu)
Orr, 1970	USA	46 %
Hyman & Pasour, 1973	USA	60 %
Black, 1977	USA	53–64 %
Dusansky, Ingber & Karatjas, 1981	USA	62–110 %
Carroll & Yinger, 1994	USA	0–25 %
Broer, 2013	Německo	0 %
Löffler & Siegloch, 2015	Německo	0–100 %

Zdroj: Sumarizace uvedených studií, vlastní zpracování

Jak lze vidět v tabulce výše, výsledky se napříč autory výrazně liší a celkově se pohybují v rozmezí 0–110 %. Výsledky se typicky liší podle zavedených předpokladů na míru elasticity nabídky a poptávky, jako je například časový horizont nebo míra mobility nájemníků. Z uvedených studií je nejnovější a také geograficky Česku nejbližší studie Löffler & Siegloch (2015), která uvádí, že ve střednědobém horizontu daň platí plně nájemci. Je však potřeba zdůraznit, že tento výsledek nemusí platit univerzálně a může se lišit podle místa i podle časového horizontu. Především v lokalitách, kde je nízká konkurence mezi nájemníky a vysoká konkurence mezi pronajímateli, a tam, kde hovoříme o krátkém období, se dopad daně do nájmu může pravděpodobně blížit spíše druhému extrému tj. 0 %.

Ad 3. Není relevantní, dostupná data alternativní způsob výpočtu neumožňují. Přesnější způsob výpočtu by byl možný při použití jiných (například ad hoc sebraných) dat domácností.

Ad 4. Výsledky předpokládají zvýšení výdajů domácností na bydlení v úhrnu asi o 2 mld. korun ročně, zatímco vládní návrh kalkuluje s výnosy přes 9 mld. korun ročně. Tento rozdíl je dán způsobem výpočtu, který za zaměřuje výlučně na hlavní bydlení a nezahrnuje další možné nemovitosti, které mohou domácnosti vlastnit, jako například zahrady, pole, lesy, ale také nemovitosti, které neslouží jako hlavní bydlení, tj. například chaty a chalupy, případně prázdné investiční byty. Dále nejsou zahrnuty nemovitosti ve vlastnictví právnických osob.

F. Simulace omezení daňové slevy na manželku/la

Ad 1. Simulujeme omezení slevy na dani na manželku/la s nízkými příjmy na mikrodatch SILC 2022 za domácnosti. Vycházíme z prohlášení MF ČR, které mění současnou možnost uplatnění si daňové slevy na manželku/la a navrhuje „*parametrické snížení slevy na dani na manželku, která se nově omezí výhradně na manžela/manželku pečující o dítě pouze do 3 let věku*“ (MF ČR, 2023b). Jelikož ze SILC dat není přímo evidentní, zdali domácnost daňovou slevu uplatňovala, museli jsme zavést několik předpokladů, jejichž průnik sloužil k identifikaci domácností, které na daňovou slevu měly nárok. Mezi příjmy manžela/manželky, který/á měl/a nárok na slevu na manželku/la s nízkými příjmy, jsme zahrnuli hrubé příjmy ze zaměstnání a z podnikatelské činnosti a navýšili je indexem růstu mezd za roky 2022 a 2023. Pokud roční příjem manželky/manžela (ze zaměstnání, podnikání či důchod) byl nižší než 68 000 Kč, v domácnosti žily minimálně 2 osoby, osoba v čele domácnosti byla ženatá/vdaná/registrovaná a zároveň její daň z příjmu po odečtení slevy na poplatníka ve výši 27 840 Kč byla vyšší než nula, pak jsme tuto domácnost identifikovali jako tu, která slevu na manželku/la uplatňovala. Slevu na manželku/la s nízkými příjmy jsme uvažovali ve výši 24 840 Kč. Po zahrnutí reformního návrhu jsme ponechali čerpání daňové slevy pouze u těch domácností, které vychovávají dítě do 2,99 let věku. Dopad opatření je pak počítán jako diference původního a nového využití daňové slevy.

Ad 2. V simulaci jsme přistoupili k několika zjednodušením. U všech domácností jsme uvažovali pouze slevu na dani na poplatníka. Pokud je v domácnosti dítě do 2,99 let věku a domácnost splňuje výše popsané podmínky včetně příjmu manželky/la do 68 000 Kč, předpokládáme, že manžel/ka o dítě do 3 let věku pečuje. K příjmům z podnikatelské činnosti jsme přistupovali shodně, jako by se jednalo o příjmy ze zaměstnání.

Ad 3. Pro alternativní způsoby simulace souhrnných a distribučních dopadů politiky se nabízí využití dat Finanční správy, která nám však nejsou dostupná. Dílčí zpřesnění námi použité metody by bylo možné za situace, kdybychom v souboru za domácnosti jednotlivců identifikovali daňové rodiny a daňovou povinnost (ve variantním výpočtu pro OSVČ) počítali v tomto souboru. Zpřesnění výsledků simulací by ale bylo pouze dílčí a je možné jej řešit formou samostatného úkolu.

Ad 4. Slabina použité metody spočívá v přijatých zjednodušeních, která jsou popsána výše. Dopady daňových opatření na státní rozpočet jsou MF ČR prezentovány souhrnně pro všechny daňové výjimky; proto nelze stanovit, o kolik se naše odhady liší v rámci úpravy jedné konkrétní daňové výjimky.

G. Simulace změn v sazbách DPH

Ad 1. Simulace týkající se úpravy sazeb daně z přidané hodnoty (DPH) pro jednotlivé položky spotřebních výdajů COICOP (Classification of Individual Consumption by Purpose) je prováděna na základě dat „*Statistiky rodinných účtů 2021*“. Pro jednotlivé COICOP kódy jsou stanoveny daňové sazby podle aktuálního nastavení a s ohledem na zamýšlenou reformu. Simulace nejprve definuje typy zboží a jejich současnou sazbu DPH, a to v hodnotách 21 %, 15 %, 10 % a 0 % (použitá

hodnota v simulaci pro 0 % sazby je 0,000000000001, aby se zabránilo možným chybám v simulaci). Simulace poté definuje typy zboží v kódech COICOP, které projdou změnou DPH na 21 %, 12 % nebo 0 %. Analýza poté vypočítává výnos DPH pro jednotlivé položky před a po reformě. Údaje o výnosech DPH jsou následně agregovány na úrovni domácnosti, pro kterou je spočítána diference v zaplacené dani. V případě výdajů na potraviny je dále simulováno, kolik by domácnost ušetřila v případě, kdyby se nižší sazba DPH plně propala do ceny zboží a domácnost nenavýšila objem spotřeby. Při výpočtu DPH pro domácnosti je zohledněna délka vedení zpravodajského deníku v měsících.

Ad 2. Simulace úpravy sazeb DPH je prováděna pro jeden rok. Pokud se DPH sazba nemění, zůstává stejná sazba jako v minulém roce a nepředpokládá se změna ve spotřebě domácností (položky COICOP evidují výši výdajů na spotřebu). Předpoklad simulace je, že změny DPH se plně propíší do ceny zboží. To znamená, že celá částka DPH je přenesena na konečnou cenu zboží. Pokud dojde ke zvýšení DPH sazby, předpokládá se, že domácnosti utratí za dané zboží stejnou částku jako před změnou sazby. To znamená, že poptávka je jednotkově cenově elastická, tedy že změna ceny zboží se přímo promítne do změny poptávky – spotřeba domácností tedy poklesne. Naopak, pokud dojde ke snížení DPH sazby (potraviny), předpokládá se, že elasticita poptávky je nulová, což znamená, že domácnosti budou kupovat stejné množství zboží při nižší ceně.

Ad 3. Alternativní způsoby simulace souhrnných a distribučních dopadů politiky by mohly zahrnovat použití bohatších dat (která nyní nejsou k dispozici). Ta by mohla zahrnovat položky a zboží, které prochází změnou DPH, avšak které nelze simulovat z důvodu absence kódu COICOP – například růst sazby DPH na čepované pivo.

Ad 4. Slabinou použité metody je především omezená přesnost odhadů a významnost použitých předpokladů. Simulace předpokládá, že i) změny daně se plně propíší do cen zboží; ii) domácnosti nezmění množství vynaložených peněz za zboží při zvýšení DPH; a iii) domácnosti nezmění spotřebu zboží při snížení DPH. Změny cenové hladiny, zejména změna relativních cen, bezpochyby povedou ke změnám ve spotřebním chování jednotlivců. Jelikož ovšem neznáme důchodové a cenové elasticity poptávky, nejsme schopni do simulace implementovat přesnější předpoklady o chování domácností. Provedená simulace dopadů úpravy sazeb DPH naznačuje pokles výnosu DPH o cca 920 mil. Kč ročně (téměř nulová změna). S ohledem na přijaté předpoklady jde o velmi konzervativní dopad. Predikce MF ČR na druhou stranu předpokládá negativní dopad na rozpočet ve výši 4,1 mld. Kč.

H. Simulace změn vybraných nepřímých daní (alkohol, tabák)

Ad 1. Simulace úpravy spotřební daně pro různé typy alkoholu a tabáku je prováděna podobným způsobem jako simulace dopadů změn DPH (na základě dat „*Statistika rodinných účtů 2021*“ a skupin spotřebních vydání domácností s ohledem na kód COICOP). Jelikož spotřební daně nejsou uvalovány ad valorem, je pro vyčíslení dopadu nutné transformovat výši výdajů domácnosti na objem spotřeby dané skupiny produktů. Pro každou dotčenou skupinu tak konstruujeme typického reprezentanta, pro kterého simulujeme cenu a výši spotřební daně v (homogenním) produktu.

Simulace vypočítává spotřební daň pro každou položku, její navýšení s ohledem na vládní záměry a agreguje spotřební daň na úrovni rodiny. Například u alkoholu předpokládáme na základě expertního odhadu, že v 1 litru 100% alkoholu je 322,50 Kč spotřební daně. Předpokládáme, že 0,5litrová láhev destilátu stojí 150 Kč a při 40 % alkoholu je v ní obsažena spotřební daň ve výši 64,50 Kč. Pro simulaci politiky v oblasti zdanění lihovin předpokládáme, že po reformě dojde k růstu spotřební daně o 15 %. Podobným způsobem simulujeme dopady pro různé položky tabáku (např. krabičky cigaret).

Ad 2. Předpoklad simulace je, že změny spotřební daně se plně propíší do ceny zboží. Předpokládá se, že domácnosti při růstu spotřební daně nakoupí stejné množství zboží jako doposud (zdaňujeme zboží s nízkou elasticitou poptávky). Domácnost tedy za dané zboží utratí větší množství peněz než dosud. Tento předpoklad je v kontrapozici s předpoklady pro simulaci DPH (simulace změn vybraných spotřebních daní je prováděna nezávisle na simulaci sazeb DPH).

Ad 3. Alternativní způsoby simulace souhrnných a distribučních dopadů politiky by mohly zahrnovat použití jiných vstupních dat, jako jsou odlišné ceny produktů nebo různé předpoklady o prodejích. S bohatšími daty (která nyní nejsou k dispozici) by bylo možné rozšířit simulaci o další položky nebo upravit výpočetní metody.

Ad 4. Slabinou použité metody je především omezená přesnost odhadů a předpokladů. Expertní odhady cen a obsahu alkoholu či tabáku jsou do jisté míry subjektivní a mohou se lišit. Kromě toho simulace předpokládá, že změny daně se plně propíší do cen zboží a že domácnosti nezmění objem spotřeby. Tento předpoklad je poněkud silný a je v kontrapozici s použitými předpoklady pro simulaci dopadů změn sazeb DPH. Potenciální změny ve spotřebním chování jednotlivců v reakci na zvyšování daní se mohou lišit a mohou ovlivnit výši zaplacené daně. Simulací nedokážeme postihnout objem spotřeby cizinců. Rovněž nejsme schopni postihnout zdanění spotřeby, pro kterou nemáme COICOP kódy (zejména alternativní tabákové výrobky). Nami provedená simulace naznačuje rozpočtový dopad 540 mil. pro zvýšení daně z lihu a 1,36 mld. pro zvýšení daně z tabáku. S ohledem na přijaté předpoklady a omezení výpočtů je naše predikce zvýšení výnosu daní nižší, než s jakou pracuje MF ČR, které předpokládá značně vyšší dopad 1,1 mld. a 5,9 mld. pro tyto typy zboží.

I. Simulace zrušení slevy na studenta (nesimulováno ve výstupech)

Ad 1. Simulace zrušení slevy na studenta byla provedena na datech EU-SILC jednotlivců a následně spojena s daty EU-SILC domácností. Sleva je nyní 335 Kč měsíčně a platí pro pracující studenty do 26 let (do 28 let pro Ph.D. studenty). Při simulaci byl použit index pro růst mezd pro roky 2022, 2023 a 2024 dle „*Makroekonomické predikce MF ČR*“ (2023a) (index = 1,2158).

Ad 2. Simulace nepředpokládala změnu chování studentů.

Ad 3. Alternativní způsob simulace není možný z důvodu nedostupnosti dat. Přesnější způsob výpočtu by byl možný za pomoci většího souboru domácností.

Ad 4. Slabina nami provedené analýzy plyne z použitých dat. SILC je reprezentativní výběrový soubor, který pro určení společenských dopadů využívá váhy k převážením osob a domácností. Počet

studentů v datech SILC je méně než 1 000 a ještě výrazně menší v případě studentů s příjmem. Soubor se dále redukuje pro studenty s příjmem ve výši, který by odpovídal kladné daňové povinnosti v případě aplikace základní slevy na poplatníka. I při velmi uvolněných předpokladech simulujeme výši rušené daňové slevy ve výši přibližně 150 mil. Kč, přičemž MF ČR očekává 340 mil. Kč. Počet studentů a výše slevy je tak nízká, že se nedá odlišit od nulového dopadu. Z tohoto důvodu simulaci zrušení slevy na studenta do analýzy nezařazujeme.

Tabulky s dopady navrhovaných změn

Tabulka č. 1 Odhady dopadů příjmových opatření na veřejné rozpočty ČR – podle základních typů domácností (v mld. Kč)

Typ domácnosti	Četnost domácností dle SILC 2022	Simulace vybrané daňové politiky									
		A. nemocenské pojištění	B. progrese DPFO	C. OSVČ	D. školkovné	E. nemovitost	F. manžel/ka	G. DPH	H1. alkohol	H2. tabák	CELKEM A–H
Bezdětné páry	1 372 303	3,93	0,57	3,71	0	0,59	0,65	-0,55	0,24	0,65	9,76
Dom. jednotlivce	1 440 974	1,64	0,20	1,10	0,00	0,56	0	-0,17	0,13	0,40	3,86
Úplné rodiny s dětmi	1 219 296	5,53	1,19	4,38	3,52	0,58	1,45	-0,05	0,20	0,51	17,32
Neúplné rodiny s dětmi	237 636	0,53	0,10	0,35	0,22	0,11	0	-0,12	0,03	0,15	1,37
Ostatní domácnosti	219 979	0,60	0,03	0,48	0	0,09	0	-0,03	0,03	0,11	1,31
Domácnosti celkem	4 490 188	12,23	2,09	10,03	3,74	1,94	2,10	-0,92	0,61	1,82	33,62

Zdroj: data SILC 2022 a SRÚ 2021, simulace RILSA

Tabulka č. 2 Průměrný dopad zvažovaných opatření na domácnosti v ČR – podle základních typů domácností (v Kč za rok)

Typ domácnosti	Četnost domácností dle SILC 2022	Simulace vybrané daňové politiky									
		A. nemocenské pojištění	B. progrese DPFO	C. OSVČ	D. školkovné	E. nemovitost	F. manžel/ka	G. DPH	H1. alkohol	H2. tabák	CELKEM A–H
Bezdětné páry	1 372 303	2 860	414	2 701	0	428	471	-370	275	433	7 212
Dom. jednotlivce	1 440 974	1 136	136	766	0	392	0	-131	219	309	2 826
Úplné rodiny s dětmi	1 219 296	4 539	977	3 595	2 886	478	1 190	-43	310	430	14 363
Neúplné rodiny s dětmi	237 636	2 225	414	1 483	914	468	0	-373	189	485	5 804
Ostatní domácnosti	219 979	2 734	148	2 181	0	416	0	-148	237	497	6 065
Domácnosti celkem	4 490 188	2 723	465	2 233	832	431	467	-205	264	403	7 614

Zdroj: data SILC 2022 a SRÚ 2021, simulace RILSA

Tabulka č. 3 Odhady dopadů příjmových opatření na veřejné rozpočty ČR – podrobnější třídění typů domácností (v mld. Kč)

Typ domácnosti	Četnost domácností dle SILC 2022	Simulace vybrané daňové politiky									CELKEM A–H
		A. nemocenské pojištění	B. progrese DPFO	C. OSVČ	D. školkové	E. nemovitost	F. manžel/ka	G. DPH	H1. alkohol	H2. tabák	
Bezdětný pár, oba mladší 65 let	724 753	3,47	0,49	2,82	0	0,32	0,62	-0,06	0,12	0,45	8,23
Bezdětný pár, aspoň jeden 65+ let	647 550	0,46	0,08	0,88	0	0,27	0,03	-0,49	0,12	0,20	1,54
Dom. jednotlivce, mladší 65 let	690 764	1,57	0,20	0,90	0	0,29	0	-0,03	0,05	0,23	3,20
Dom. jednotlivce, 65+ let	750 210	0,07	0,00	0,20	0	0,28	0	-0,14	0,08	0,16	0,65
Úplná rodina, 1 dítě	541 746	2,45	0,36	1,69	0,76	0,26	0,52	-0,05	0,08	0,27	6,34
Úplná rodina, 2 děti	560 651	2,60	0,64	2,10	2,17	0,27	0,65	0,05	0,09	0,22	8,80
Úplná rodina, 3+ dětí	116 899	0,49	0,19	0,59	0,60	0,05	0,27	-0,05	0,03	0,03	2,19
Neúplná rodina, 1 dítě	160 356	0,35	0,06	0,28	0,14	0,07	0	-0,05	0,02	0,12	0,99
Neúplná rodina, 2+ dětí	77 280	0,17	0,04	0,08	0,08	0,04	0	-0,07	0,00	0,03	0,38
Ostatní domácnosti	219 979	0,60	0,03	0,48	0	0,09	0	-0,03	0,03	0,11	1,31
Domácnosti celkem	4 490 188	12,23	2,09	10,03	3,74	1,94	2,10	-0,92	0,61	1,82	33,62

Zdroj: data SILC 2022 a SRÚ 2021, simulace RILSA

Tabulka průměrného dopadu na domácnosti se nachází v hlavním textu (viz tabulka č. 2.2).

Tabulka č. 4 Odhady dopadů příjmových opatření na veřejné rozpočty ČR – podle právního důvodu užívání bytu (v mld. Kč)

Typ bydlení	Četnost domácností dle SILC 2022	Simulace vybrané daňové politiky									
		A. nemocenské pojištění	B. progrese DPFO	C. OSVČ	D. školkovné	E. nemovitost	F. manžel/ka	G. DPH	H1. alkohol	H2. tabák	CELKEM A–H
Ve vlastním domě	1 709 156	5,05	0,93	5,66	1,43	0,68	1,07	-0,61	0,27	0,63	15,11
Ve vlastním nebo družstevním bytě	1 602 304	4,66	0,76	2,71	1,44	0,79	0,68	-0,11	0,19	0,69	11,82
Pronajatý byt nebo podnájem	880 194	2,14	0,38	1,38	0,61	0,37	0,33	-0,15	0,12	0,43	5,62
Ostatní (u příbuzných/ známých)	298 534	0,38	0,01	0,27	0,24	0,10	0,02	-0,05	0,03	0,07	1,07
Domácnosti celkem	4 490 188	12,23	2,09	10,03	3,74	1,94	2,10	-0,92	0,61	1,82	33,62

Zdroj: data SILC 2022 a SRÚ 2021, simulace RILSA

Tabulka č. 5 Průměrný dopad zvažovaných opatření na domácnosti v ČR – podle právního důvodu užívání bytu (v Kč za rok)

Typ bydlení	Četnost domácností dle SILC 2022	Simulace vybrané daňové politiky									
		A. nemocenské pojištění	B. progrese DPFO	C. OSVČ	D. školkovné	E. nemovitost	F. manžel/ka	G. DPH	H1. alkohol	H2. tabák	CELKEM A–H
Ve vlastním domě	1 709 156	2 953	544	3 313	839	396	627	-334	287	344	8 969
Ve vlastním nebo družstevním bytě	1 602 304	2 911	474	1 691	901	495	422	-72	228	439	7 490
Pronajatý byt nebo podnájem	880 194	2 429	436	1 572	698	421	371	-174	295	500	6 548
Ostatní (u příbuzných/ známých)	298 534	1 264	44	904	816	324	77	-198	235	282	3 747
Domácnosti celkem	4 490 188	2 723	465	2 233	832	431	467	-205	264	403	7 614

Zdroj: data SILC 2022 a SRÚ 2021, simulace RILSA

Tabulka č. 6 Odhady dopadů příjmových opatření na veřejné rozpočty ČR – podle příjmových kvintilů (v mld. Kč)

Kvintilová skupina domácností dle disponibilního příjmu na spotřební jednotku	Četnost domácností dle SILC 2022	Simulace vybrané daňové politiky									
		A. nemocenské pojištění	B. progrese DPFO	C. OSVČ	D. školkové	E. nemovitost	F. manžel/ka	G. DPH	H1. alkohol	H2. tabák	CELKEM A–H
1	897 887	0,34	0	1,31	0,29	0,32	0,38	-0,50	0,11	0,35	2,59
2	898 023	0,91	0	1,18	0,71	0,34	0,52	-0,32	0,11	0,36	3,81
3	897 987	2,18	0	1,62	1,05	0,37	0,66	-0,23	0,12	0,30	6,08
4	898 144	3,42	0	2,07	0,93	0,40	0,31	-0,18	0,13	0,45	7,52
5	898 146	5,38	2,09	3,84	0,76	0,51	0,23	0,31	0,15	0,36	13,62
Domácnosti celkem	4 490 188	12,23	2,09	10,03	3,74	1,94	2,10	-0,92	0,61	1,82	33,62

Zdroj: data SILC 2022 a SRÚ 2021, simulace RILSA

Tabulka č. 7 Průměrný dopad zvažovaných opatření na domácnosti v ČR – podle příjmových kvintilů (v Kč za rok)

Kvintilová skupina domácností dle disponibilního příjmu na spotřební jednotku	Četnost domácností dle SILC 2022	Simulace vybrané daňové politiky									
		A. nemocenské pojištění	B. progrese DPFO	C. OSVČ	D. školkové	E. nemovitost	F. manžel/ka	G. DPH	H1. alkohol	H2. tabák	CELKEM A–H
1	1 372 303	374	0	1 459	320	358	423	-554	263	389	3 032
2	1 440 974	1 013	0	1 318	792	377	582	-354	225	396	4 349
3	1 219 296	2 428	0	1 809	1 172	413	730	-253	261	331	6 891
4	237 636	3 807	0	2 299	1 034	444	343	-205	253	503	8 479
5	219 979	5 992	2 322	4 278	843	565	257	342	321	397	15 318
Domácnosti celkem	4 490 188	2 723	465	2 233	832	431	467	-205	264	403	7 614

Zdroj: data SILC 2022 a SRÚ 2021, simulace RILSA

Tabulka č. 8 Odhady dopadů příjmových opatření na veřejné rozpočty ČR – podle rizika příjmové chudoby (v mld. Kč)

Jsou domácnost a její členové ohroženi příjmovou chudobou?	Četnost domácností dle SILC 2022	Simulace vybrané daňové politiky						CELKEM A-F
		A. nemocenské pojištění	B. progrese DPFO	C. OSVČ	D. školkové	E. nemovitost	F. manžel/ka	
Ne, nejsou	3 889 920	12,04	2,09	8,98	3,57	1,73	1,86	30,28
Ano, jsou	600 269	0,18	0	1,05	0,16	0,21	0,23	1,83
Domácnosti celkem	4 490 188	12,23	2,09	10,03	3,74	1,94	2,10	32,11

Zdroj: data SILC 2022, simulace RILSA

Tabulka č. 9 Průměrný dopad zvažovaných opatření na domácnosti v ČR – podle rizika příjmové chudoby (v Kč za rok)

Jsou domácnost a její členové ohroženi příjmovou chudobou?	Četnost domácností dle SILC 2022	Simulace vybrané daňové politiky						CELKEM A-F
		A. nemocenské pojištění	B. progrese DPFO	C. OSVČ	D. školkové	E. nemovitost	F. manžel/ka	
Ne, nejsou	3 889 920	3 096	536	2 308	919	445	479	7 784
Ano, jsou	600 269	304	0	1 744	271	343	389	3 051
Domácnosti celkem	4 490 188	2 723	465	2 233	832	431	467	7 151

Zdroj: data SILC 2022, simulace RILSA